

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до проведення практичних занять
з дисципліни “Обґрунтування господарських рішень”
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти за освітньою програмою «Управління
проектами» зі спеціальності 073 «Менеджмент»
галузі знань 07 «Управління та адміністрування» усіх
форм навчання

Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни “Обґрунтування господарських рішень” для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за освітньою програмою «Управління проектами» зі спеціальності 073 «Менеджмент» / Укл. Р.В. Севастьянов. - Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2025. - с.60

Укладачі: Р.В. Севастьянов, доц. каф. бізнесу та управління, к.е.н.

Відповідальний за випуск: Ткаченко А.М., зав. кафедри бізнесу та управління

Затверджено на засіданні кафедри бізнесу та управління
Протокол № 2 від 28.08.2025 р.

Рекомендовано до видання
Факультет бізнес-технологій та економіки
Протокол № 1 від 29.08.2025 р

ЗМІСТ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	4
2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
3. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	8
4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	59

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Метою дисципліни «Обґрунтування господарських рішень» є ознайомлення студентів з технологією прийняття рішень, основами

сучасної економічної ризикології та на основі набутої систематизованої інформації формування комплексної системи знань та практичних навичок щодо обґрунтування господарських рішень із різним ступенем невизначеності та ризику.

Завдання „Обґрунтування господарських рішень” як навчальної дисципліни – сформувати у студентів розуміння таких положень:

- вивчення основних економічних понять й категорій обґрунтування господарських рішень та оцінки підприємницьких ризиків;
- ознайомлення з сучасними методами й моделями розробки, обґрунтування та прийняття господарських рішень;
- вивчення основних принципів та підходів до обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності та ризику;
- ознайомлення з методичними основами кількісного та якісного аналізу підприємницьких ризиків;
- вивчення теоретичних аспектів ризик-менеджменту та напрямів регулювання підприємницьких ризиків;
- сприяння набуттю практичних навичок розробки, наукового обґрунтування та прийняття рішень в умовах невизначеності та ризику.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен отримати

- інтегральну компетентність: Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, які характеризуються комплексністю і невизначеністю умов, у сфері менеджменту або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів соціальних та поведінкових наук;

- Загальні компетентності:

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу.

ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК 5. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК10. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 11. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК12. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

- Спеціальні компетентності:

СК2. Здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища.

СК3. Здатність визначати перспективи розвитку організації.

СК 5. Здатність управляти організацією та її підрозділами через реалізацію функцій менеджменту;

СК8. Здатність планувати діяльність організації та управляти часом.

СК11. Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління.

СК 12. Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, формувати обґрунтовані рішення.

очікувані програмні результати:

ПРН 3. Демонструвати знання теорій, методів і функцій менеджменту, сучасних концепцій лідерства

ПРН 4. Демонструвати навички виявлення проблеми та обґрунтування управлінських рішень

ПРН5. Описувати зміст функціональних сфер діяльності організації

ПРН 6. Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень

ПРН 7. Виявляти навички організаційного проектування

ПРН 8. Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації

ПРН 9. Демонструвати навички взаємодії, лідерства, командної роботи

ПРН 10. Показувати навички обґрунтування дієвих інструментів мотивування персоналу організації

ПРН 11. Демонструвати навички аналізу ситуації та здійснення комунікації у різних сферах діяльності організації

ПРН. 16 Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним

ПРН 17. Виконувати дослідження індивідуально та/або в групі під керівництвом лідера

Критерії оцінки знань за змістовний модуль, визначення оцінки на заліку наведені в таблицях 1.1, 1.2.

Таблиця 1.1 – Види роботи студента на протязі семестру

Види роботи	Виставлення оцінок
-------------	--------------------

1.	Тести	Поточне, підсумкове
2.	Реферати, кейси	Після захисту
3.	Конспект лекцій рукописний	В кінці семестру
4.	Розв'язання та захист рефератів (кейсів)	Наприкінці заняття
5.	Робота в аудиторії (оцінки на занятті)	В кінці кожного заняття
6.	Тести для поточного контролю	Після перевірки
7.	Самостійна робота студента	Після захисту

Реферат виконується студентом самостійно та захищається на практичному занятті або у системі Moodle.

Для доступу до навчально-методичних розробок дисципліни «Логістика» необхідно мати особистий доступ до університетської навчальної платформи Moodle. Для навчання використовується програмне забезпечення OFFICE 365, OPEN Office, Moodle.

Здобувачі зобов'язані дотримуватись етики використання генеративного штучного інтелекту.

Таблиця 1.2 - Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90 – 100	A	зараховано
85-89	B	
75-84	C	
70-74	D	
60-69	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Основні характеристики господарських рішень

Тема 1. Сутнісна характеристика господарських рішень.

Поняття господарських рішень та їх характерні ознаки. Класифікація господарських рішень. Способи формалізації та реалізації господарських рішень.

Тема 2. Технологія розробки та прийняття господарських рішень.

Технологія прийняття господарських рішень. Загальна характеристика процесу прийняття рішень. Етапи процесу прийняття рішень. Характер та умови прийняття рішень. Закони та закономірності, що впливають на прийняття рішень.

Тема 3. Методологічні основи прийняття господарських рішень.

Методологія прийняття рішень. Системний підхід у прийнятті господарських рішень. Моделі процесу прийняття господарських рішень. Методи обґрунтування й прийняття господарських рішень.

Тема 4. Прогнозування та аналіз господарських рішень.

Загальна характеристика процесу прогнозування господарських рішень. Значення та класифікація прогнозів. Методи та прийоми прогнозування господарських рішень. Економічний аналіз та його роль у прийнятті рішень. Методи аналізу господарських рішень.

Тема 5. Обґрунтування господарських рішень та оцінка їх ефективності.

Параметри та умови забезпечення якості господарських рішень. Оцінка якості прийнятих рішень. Ефективність господарських рішень: поняття та види. Принципи та критерії оцінки ефективності господарських рішень. Методи оцінки ефективності господарських рішень.

Змістовий модуль 2. Ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень.

Тема 6. Реалізація рішень щодо господарської діяльності.

Загальна характеристика процесу реалізації рішень. Контроль при реалізації господарських рішень.

Тема 7. Обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності. Невизначеність: поняття та причини виникнення. Види невизначеності. Рівні невизначеності. Способи обліку

невизначеності. Методи та критерії прийняття обґрунтованих рішень в умовах невизначеності. Теорія корисності в системі процесів прийняття рішень.

Тема 8. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень.

Загальна характеристика ризику як економічної категорії. Основні властивості та функції ризику. Загальні принципи класифікації ризиків. Принципи прийняття господарських рішень в умовах ризику. Критерії прийняття обґрунтованих рішень в умовах ризику.

Тема 9. Аналіз та оцінка підприємницьких ризиків в будівельній галузі.

Аналіз ризиків у будівельній галузі: види та його складові. Зони та рівні ризику. Методи оцінки підприємницьких ризиків.

Тема 10. Обґрунтування інвестиційних та фінансових рішень в умовах ризику.

Сутність інвестиційних та фінансових рішення. Критерії обґрунтування рішень щодо реального інвестування. Методи обґрунтування величини дисконтної ставки. Врахування ризику під час прийняття інвестиційних рішень. Економічна сутність та класифікація фінансових ризиків. Врахування фактору ризику у фінансових рішеннях. Формування інвестиційного портфелю.

Тема 11. Основи ризик-менеджменту.

Поняття та функції ризик-менеджменту. Організація процесу управління ризиками на підприємстві. Напрями та методи регулювання та зниження ступеню ризику. Основні положення та принципи ефективного управління ризиками.

3.ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Сутнісна характеристика господарських рішень.

1. Поняття господарських рішень та їх характерні ознаки.
2. Класифікація господарських рішень.
3. Способи формалізації та реалізації господарських рішень.

Проблеми для обговорення

1. Роль господарських рішень у підвищенні ефективності функціонування суб'єктів економічної діяльності.
2. Життєвий цикл господарського рішення.

3. Вплив людського фактору на процес прийняття господарських рішень.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Рішення – це:

- а) дії керівників у межах своїх функцій;
- б) розпорядження керівників, підкріплені колективом;
- в) будь-який результат розумової діяльності людини;
- г) процес виконання будь-яких дій.

2. Господарське рішення – це:

- а) сукупність дій працівників підприємства, які спрямовані на досягнення визначеної мети;
- б) результат послідовних дій людини, спрямованих на досягнення визначеної мети;
- в) будь-який результат інтелектуальної діяльності людини;
- г) результат аналізу, прогнозування, економічного обґрунтування і вибору альтернативи із сукупності варіантів досягнення конкретної мети.

3. Назвіть головну вимогу, що пред'являється до прийнятих господарських рішень:

- а) господарське рішення повинне забезпечувати одержання мінімального результату;
- б) господарське рішення повинне відповідати чинному законодавству і статутним документам підприємства;
- в) господарське рішення повинне мати чітку цільову спрямованість;
- г) господарське рішення повинне мати параметри для зовнішнього і внутрішнього контролю.

4. Економічна сутність господарського рішення полягає у:

- а) тому, що для його розробки і реалізації підприємство повинно мати: необхідний персонал і документи, що регламентують повноваження, права й обов'язки працівників і самого підприємства;
- б) тому, що для його розробки і реалізації необхідні фінансові, матеріальні та інші витрати;

в) можливості забезпечення персоналу, який займається розробкою і реалізацією рішення, необхідними технічними та інформаційними ресурсами;

г) точному дотриманні правових норм при підготовці і реалізації господарського рішення.

5. За ступенем обов'язковості виконання господарські рішення поділяються на:

- а) директивні, нормативні та колегіальні;
- б) директивні, координаційні та орієнтаційні;
- в) рекомендаційні, директивні та орієнтаційні;
- г) рекомендаційні, координаційні та контролюючі.

6. За способом обґрунтування господарські рішення поділяються на:

- а) адаптаційні та інтуїтивні;
- б) адаптаційні та ординарні;
- в) ординарні, адаптаційні та інтуїтивні;
- г) ординарні, директивні та інтуїтивні.

7. За прогнозною ефективністю господарські рішення поділяються на:

- а) ефективні та неефективні;
- б) стандартні, синергічні та асинергічні;
- в) ординарні, стандартні та нестандартні;
- г) ординарні, синергічні та асинергічні.

8. За ступенем новизни господарські рішення поділяються на:

- а) традиційні та інноваційні;
- б) традиційні, інноваційні та оригінальні;
- в) оригінальні та традиційні;
- г) оригінальні, стандартні та нестандартні.

9. Рішення, за якими ефективність витрат ресурсів на одиницю отриманого ефекту відповідає нормам і нормативам, що прийняті для підприємства, називаються:

- а) бінарними;
- б) синергічними;
- в) ординарними;
- г) нормативними.

10. Рішення, що ґрунтуються на знаннях, здоровому розумі і досвіді осіб, що його приймають, називаються:

- а) ординарними;

- б) адаптаційними;
- в) інформаційними;
- г) асинергічними.

11. Що означає вимога: господарське рішення повинно бути повним:

- а) тобто таким, зміст якого не може стати причиною його невиконання;
- б) тобто досить деталізованим;
- в) тобто таким, що не містить ніяких особливо неприйнятих скорочень;
- г) тобто досить конкретним.

12. Чому господарські рішення мають бути реальними:

- а) тому, що вони спрямовані на досягнення певних цілей;
- б) тому, що вони виробляються людьми і можуть забезпечити виконання певних завдань;
- в) тому, що вони вироблені з урахуванням наявних можливостей їх виконання в реальному часі;
- г) тому, що вони приносять прибутки.

13. До форм розробки рішень не відноситься:

- а) наказ;
- б) розпорядження;
- в) контракт;
- г) звіт;
- д) протокол.

14. До форм реалізації рішень не відноситься:

- а) ділова гра;
- б) звіт;
- в) нарада;
- г) наставлення;
- д) договір.

15. Яке з наведених визначень підходить до форми підготовки господарського рішення „угода”?

- а) рішення, що віддзеркалює будь-які події;
- б) рішення керівника, який не наділений адміністративними функціями щодо питань технології, організації праці та техніки безпеки;
- в) рішення, яке формує загальну позитивну інфраструктуру будь-якої діяльності;

г) рішення керівника щодо короткого ознайомлення підлеглих з подіями, які мають суспільне значення.

16. Рішення спеціаліста або документ про результати виконаної роботи з втілення в життя господарського рішення являє собою:

- а) план;
- б) звіт;
- в) положення;
- г) інструкція.

17. Як називається рішення комерційного характеру про пропозицію конкретній особі укласти угоду на зазначених умовах?

- а) угода;
- б) договір;
- в) оферта;
- г) контракт.

18. Яке з наведених визначень підходить до форми реалізації господарського рішення „нарада”?

- а) ділова бесіда, мета якої усвідомлено змусити працівника виконати господарське рішення;
- б) ділова бесіда, яка проводиться керівником з метою оперативного повідомлення підлеглим поточних завдань, обміну інформацією та обговорення спеціальних питань, що виникають у процесі реалізації рішення;
- в) ділова бесіда, мета якої навчити, підготувати працівника до виконання господарського рішення;
- г) ділова бесіда, мета якої передати підлеглим рекомендації щодо можливих варіантів реалізації рішення.

Контрольні питання

1. Що розуміють під поняттям «рішення»?
2. Якими ознаками характеризується рішення? Які основні вимоги до господарського рішення?
3. В чому полягає організаційна, економічна, соціальна та технологічна сутність господарського рішення?
4. Чим зумовлена необхідність класифікації рішень, що приймаються у господарській практиці? Перелічити основні ознаки, за якими класифікують господарські рішення.

5. Назвіть види господарських рішень за декількома класифікаційними ознаками.

6. Наведіть форми розробки та реалізації господарських рішень.

7. Вкажіть оптимальні сполучення форм розробки та реалізації господарських рішень.

Тема 2 Технологія розробки та прийняття господарських рішень.

1. Технологія прийняття господарських рішень.
2. Загальна характеристика процесу прийняття рішень.
3. Етапи процесу прийняття рішень.
4. Характер та умови прийняття рішень.
5. Закони та закономірності, що впливають на прийняття рішень.

Проблеми для обговорення

1. Проблеми процесу розробки рішення.
2. Місце і роль творчості під час прийняття господарського рішення.
3. Психологічні аспекти прийняття рішень.
4. Роль інформації в процесі прийняття рішень.
5. Особливості виявлення й вибору альтернатив у процесі прийняття господарських рішень.
6. Вплив особистісних якостей людини на розроблення та прийняття господарського рішення.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Процес прийняття рішення – це:
 - а) сукупність дій працівників підприємства, спрямованих на досягнення визначеної мети;
 - б) процес вибору й обґрунтування виконання будь-яких дій;
 - в) сукупність послідовних дій людини, спрямованих на підготовку, розробку і реалізацію рішення;
 - г) результат аналізу, прогнозування, економічного обґрунтування та вибору альтернативи із сукупності варіантів досягнення конкретної мети.

2. Суб'єкти рішення – це:
 - а) управлінські дії, скеровані на досягнення цілей;
 - б) особи, наділені правом розробляти, приймати й реалізовувати рішення;
 - в) процеси, які відбуваються в організації;
 - г) підсистеми керованої системи.
3. Процес прийняття рішень ґрунтується на:
 - а) врахуванні функцій менеджменту;
 - б) особистих якостях особи, що приймає рішення;
 - в) використанні економіко-математичних методів;
 - г) інтуїції, судженнях, раціональності.
4. Раціональні рішення – це рішення, засновані на:
 - а) методах економічного аналізу, обґрунтуванні й оптимізації;
 - б) на знаннях і досвіді минулого;
 - в) на інтуїції і власному відчутті;
 - г) правильні відповіді «а» і «б».
5. Рішення, що приймаються на умовах ретельно обґрунтованої оцінки, сверхкритичного підходу до справи і характеризуються недоліком новизни й оригінальності, - це:
 - а) інертні рішення;
 - б) урівноважені рішення;
 - в) обережні рішення;
 - г) раціональні рішення.
6. Рішення, що приймаються особами, що легко генерують найрізноманітніші ідеї в необмеженій кількості, але при цьому вони не в змозі їх належним чином перевірити, оцінити, у наслідок чого ці рішення виявляються недостатньо обґрунтованими і надійними, - це:
 - а) рішення, засновані на судженнях;
 - б) інтуїтивні рішення;
 - в) імпульсивні рішення;
 - г) інертні рішення.
7. Прийняття рішення в умовах визначеності відбувається в тому випадку, якщо:
 - а) варіанти рішення мають ряд можливих результатів, імовірність яких невідома;

б) рішення приводить до одного з кількох можливих результатів, причому кожен результат має відому імовірність появи і результати відомі особі, що приймає рішення;

в) заздалегідь відомо, що рішення однозначно приведе до деякого конкретного результату;

г) неясні цілі, які необхідно досягти, або проблеми, які необхідно вирішити, важко визначити варіант рішення.

8. Прийняття рішення в умовах ризику відбувається в тому випадку, якщо:

а) варіанти рішення мають ряд можливих результатів, імовірність яких невідома;

б) рішення приводить до одного з кількох можливих результатів, причому кожен результат має відому імовірність появи і результати відомі особі, що приймає рішення;

в) заздалегідь відомо, що рішення однозначно приведе до деякого конкретного результату;

г) неясні цілі, які необхідно досягти, або проблеми, які необхідно вирішити, важко визначити варіант рішення.

9. Основними етапами процесу прийняття рішень є:

а) підготовка, розробка і контроль;

б) розробка, обґрунтування і реалізація;

в) підготовка, розробка і реалізація;

г) підготовка, розробка, обґрунтування і реалізація;

д) підготовка, обґрунтування і реалізація.

10. Яка процедура не відноситься до етапу прийняття господарського рішення «Підготовка»:

а) опис проблемної ситуації;

б) визначення вимог і обмежень;

в) генерування варіантів рішення;

г) збір необхідної інформації;

д) виявлення причин виникнення проблеми.

11. Яка процедура не відноситься до етапу прийняття господарського рішення «Розробка»:

а) оцінка альтернативних варіантів;

б) визначення можливих варіантів рішення проблеми;

в) аналіз ефективності варіантів рішення;

г) узгодження рішення з виконавцями;

д) вибір оптимальної альтернативи.

12. Реалізація рішення складається з етапів:

- а) одержання інформації, визначення цілей, розроблення системи оцінки, аналіз, діагностика прогнозу розвитку ситуації;
- б) генерування альтернатив, відбір основних варіантів рішення, сценаріїв розвитку ситуації, експертна оцінка рішень;
- в) ухвалення рішення, розроблення плану дій, контроль реалізації плану, аналіз і оцінка результатів рішення;
- г) генерування альтернатив, діагностика прогнозу розвитку ситуації, розроблення плану дій, аналіз і оцінка результатів рішення.

13. Що є основною метою розроблення й реалізації рішень?

- а) виконання виробничих завдань;
- б) отримання прибутку;
- в) досягнення цілей підприємства;
- г) досягнення великих прибутків.

14. На якому управлінському рівні переважно приймаються рішення, що мають характер інтуїтивного?

- а) на вищому;
- б) на будь-якому, залежно від ситуації;
- в) на середньому;
- г) на нижчому рівні управління.

15. Ініціативно-цільові технології базуються на:

- а) постановці завдань без указівки засобів і методів їх виконання і розраховані на професійного виконавця;
- б) постановці завдань з чіткою вказівкою засобів, методів і часу їх виконання;
- в) постановці конкретних завдань із указівкою засобів, можливих обмежень, рекомендованих методів і орієнтовного часу їх виконання;
- г) постановці завдань із указівкою не тільки засобів, методів і часу їх виконання, але також передбачають розробку проміжних характеристик, значень процесу прийняття рішення.

16. Яка технологія передбачає розробку керівником цілей, засобів і методів реалізації, а також термінів і параметрів проміжних значень процесу прийняття рішення:

- а) програмно-цільова технологія;
- б) процесна технологія;

- в) регламентна технологія;
- г) ініціативно-цільова технологія.

17. Яка технологія передбачає розробку керівником тільки кінцевої мети завдання для працівника або групи, а також терміну виконання без указівки механізму досягнення:

- а) процесна технологія;
- б) ініціативно-цільова технологія;
- в) програмно-цільова технологія;
- г) регламентна технологія.

Контрольні питання

1. Що являє собою технологія та механізм прийняття рішень? Назвіть структурні елементи механізму прийняття рішень.

2. Охарактеризуйте основні технології розроблення рішень.

3. Які основні умови ефективного використання програмно-цільової технології розробки рішень?

4. Сформулюйте пріоритети цільових технологій розробки рішень.

5. Що являє собою процес прийняття рішення у широкому та вузькому розумінні?

6. Назвіть основних учасників процесу прийняття господарських рішень.

7. Опишіть характер рішень, що приймаються на стратегічному та оперативному рівнях.

8. У чому полягають відмінності вибору господарських рішень за умов визначеності, невизначеності та ризику?

9. Перерахуйте вимоги, які ставляться до організації процесу прийняття рішень.

10. Приведіть етапи прийняття рішень різних шкіл управління.

11. Вкажіть основні загальновизнані елементи, етапи та процедури процесу прийняття рішень.

12. Сформулюйте фактори, які позитивно або негативно впливають на процес вибору та прийняття рішень.

13. Які основні закони повинні враховувати особи, що приймають рішення?

Тема 3. Методологічні основи прийняття господарських рішень.

1. Методологія прийняття рішень.

2. Системний підхід у прийнятті господарських рішень.
3. Моделі процесу прийняття господарських рішень.
4. Методи обґрунтування й прийняття господарських рішень.

Проблеми для обговорення

1. Сучасні підходи до обґрунтування господарських рішень.
2. Системний аналіз та сфера його застосування.
3. Багатокритеріальні завдання вибору рішень.
4. Сучасні тенденції використання інформаційних технологій у процесі обґрунтування господарських рішень.
5. Вплив специфіки підприємства на розроблення й обґрунтування господарських рішень.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Системний підхід передбачає:
 - а) аналіз, пояснення властивостей цілого, синтез;
 - б) планування, організацію, контроль, мотивацію;
 - в) синтез, пояснення властивостей цілого, аналіз;
 - г) діагностику, аналіз, синтез.
2. Закон синергії полягає в тому, що:
 - а) сума властивостей системи дорівнює сумі властивостей її окремих елементів;
 - б) цілі окремих елементів системи завжди співпадають з цілями самої системи;
 - в) цілі окремих елементів системи не співпадають з цілями самої системи;
 - г) сума властивостей системи не дорівнює сумі властивостей її окремих елементів.
3. Емерджентність – це властивість системи, яка виявляється в тому, що:
 - а) сума властивостей системи дорівнює сумі властивостей її окремих елементів;
 - б) цілі або функції окремих елементів системи не завжди співпадають з цілями або функціями самої системи;
 - в) сума властивостей системи не дорівнює сумі властивостей її окремих елементів;
 - г) цілі або функції окремих елементів системи завжди співпадають з цілями або функціями самої системи.

4. Спрощене представлення предмету, системи або процесу у формі відмінної від форми цілого – це:

- а) план;
- б) метод;
- в) алгоритм;
- г) модель.

5. Алгоритм – це:

- а) прийоми, операції, вживані для досягнення будь-якої мети або рішення конкретного завдання;
- б) набір впорядкованих правил (схема дій), які дозволяють вирішувати будь-яке завдання з класу однотипних;
- в) спрощене представлення процесу прийняття рішення;
- г) сукупність конкретних завдань діяльності, засобів і методів їх реалізації.

6. В чому суть поняття «модель»?

- а) об'єкт дослідження представлений у вигляді аналітичної формули;
- б) сукупність взаємопов'язаних елементів;
- в) сукупність взаємопов'язаних елементів, які відображають хід процесу управління;
- г) аналог об'єкта (системи), процесу, явища, який використовується як його заміник.

7. Який метод не відноситься до методів, які ґрунтуються на виявленні і узагальненні думок фахівців-експертів, використанні їх досвіду і нетрадиційних підходів до аналізу діяльності підприємства:

- а) метод експертних оцінок;
- б) метод сценаріїв;
- в) метод побудови дерева цілей;
- г) метод імітаційного моделювання.

8. Який метод не відноситься до методів, які базуються на використанні математичних і економіко-математичних методів і моделей управління:

- а) метод «мозкової атаки»;
- б) метод теорії ігор;
- в) метод імітаційного моделювання;
- г) графічний метод;
- д) регресійний метод.

9. До логічних методів дослідження відноситься:

- а) спостереження;
- б) індукція;
- в) опис;
- г) експеримент.

10. Який метод відноситься до емпірико-теоретичним:

- а) синтез;
- б) дедукція;
- в) абстрагування;
- г) опис;
- д) аналіз.

11. Експертний метод реалізації господарських рішень ефективно використовується за умови, коли:

- а) ситуації мають подібний характер або повторюються;
- б) в процесі ухвалення рішень приймають рішення декілька осіб з різною зацікавленістю;
- в) рішення розраховані на широкий круг споживачів.

12. Добре структуровані і кількісно виражені проблеми розв'язуються:

- а) методом системного аналізу;
- б) методами математичного моделювання;
- в) евристичним програмуванням;
- г) інтуїтивними методами.

13. Слабоструктуровані проблеми, що містять якісно-кількісні характеристики, розв'язуються:

- а) методом системного аналізу;
- б) методами математичного моделювання;
- в) імітаційного моделювання;
- г) сіткового планування.

14. Неструктуровані проблеми, що мають якісні характеристики, розв'язуються:

- а) мережним моделюванням;
- б) методом математичного моделювання;
- в) методом теорії масового обслуговування;
- г) інтуїтивним методом.

15. Метод «мозкового штурму» у прийнятті рішень полягає в організації:

- а) колективного обговорення лише окремих проблем і вироблення рішення;
 - б) переважно колективного обговорення окремих проблем;
 - в) колективного обговорення проблем і вироблення оптимального рішення;
 - г) обговорення актуальних проблем.
16. Прийняття колективного рішення за методом «Делфі» полягає у:
- а) заміні безпосереднього обговорення відкритим голосуванням;
 - б) заміні безпосереднього обговорення закритим голосуванням;
 - в) заміні безпосереднього обговорення письмовим обміном інформацією і міркуваннями на підставі розроблених запитань;
 - г) всі відповіді правильні.

Контрольні питання

1. У чому суть методології прийняття рішення?
2. Дайте визначення механізму прийняття рішення.
3. Що передбачає методологічна основа прийняття рішень?
4. В чому полягає сутність системного підходу до прийняття рішень?
5. Охарактеризуйте основні принципи системного підходу. Сформулюйте основні закономірності системного підходу.
6. Визначіть типові процедури системного підходу.
7. Дайте визначення моделі. Що включає модель процесу прийняття рішення?
8. Сформулюйте основні властивості моделей.
9. Наведіть основні концептуальні моделі, за допомогою яких може описуватися процес прийняття рішень.
10. Що розуміють під економічною та організаційною ефективністю моделі?
11. У чому полягає сутність моделювання? Які основні етапи процесу моделювання?
12. У чому полягає взаємодія моделей и методів прийняття рішень?
13. Що розуміють під методом прийняття рішення? Назвіть групи методів прийняття рішень.

14. Назвіть загальнометодологічні методи прийняття рішень.
15. Перерахуйте області застосування методів прийняття рішень.
16. В чому полягає сутність евристичних методів?
17. Які методи відносяться до емпірико-теоретичних? Які до логічних методів дослідження?
18. Охарактеризуйте методи діагностики в прийнятті рішень.
19. Визначіть особливості застосування методів прийняття рішень залежно від типу проблем.

Тема 4. Прогнозування та аналіз господарських рішень.

1. Загальна характеристика процесу прогнозування господарських рішень.
2. Значення та класифікація прогнозів.
3. Методи та прийоми прогнозування господарських рішень.
4. Економічний аналіз та його роль у прийнятті рішень.
5. Методи аналізу господарських рішень.

Проблеми для обговорення

1. Передбачення у розробці й прийнятті господарських рішень.
2. Роль та місце прогнозів та планів у прийнятті рішень.
3. Визначення точності прогнозів та здійснення їх контролю.
4. Вибір методів прогнозування й аналізу господарських рішень.
5. Математичні методи аналізу господарських рішень.
6. Особливості морфологічного аналізу під час прийняття рішень.
7. Багатопланові аналітичні методи прийняття рішень.
8. Ділові ігри як метод обґрунтування рішень.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Які виділяють підходи до прогнозування:
 - а) науковий і процесний;
 - б) процесний і системний;
 - в) процесний і методологічний;
 - г) методологічний і системний.

2. Прогнозування - це:

- а) порівняння основних показників розвитку підприємства в звітному і базовому періодах;
- б) розрахунок майбутньої величини прибутку;
- в) процес визначення цілей, а також засобів і шляхів їх досягнення;
- г) аналіз перспектив розвитку підприємства порівняно з іншими підприємствами цієї ж галузі;
- д) процес передбачення майбутнього стану підприємства, його внутрішнього і зовнішнього середовища, а також можливих термінів і способів досягнення очікуваних кількісних і якісних результатів.

3. Процесний підхід до прогнозування визначає прогнозування як:

- а) процес визначення майбутнього, при якому використовуються як накопичений у минулому досвід, так і поточні припущення;
- б) аргументоване припущення щодо стану об'єкту в майбутньому і термінах досягнення конкретного стану;
- в) процес наукового дослідження імовірнісних шляхів розвитку на основі причинно-наслідкових взаємозв'язків і закономірностей;
- г) систематичний метод отримання оцінок майбутнього стану, який базується на аналізі спостережень за їх минулою поведінкою.

4. Науково-обґрунтована достовірне судження імовірнісного характеру щодо можливого стану об'єкту в майбутньому або альтернативні шляхи і терміни досягнення цього стану:

- а) гіпотеза;
- б) прогноз;
- в) план;
- г) модель.

5. Прогнозування – це:

- а) спеціальні наукові дослідження конкретних перспектив розвитку деякого явища;
- б) процес досягнення майбутньої мети підприємства;
- в) комплексний план досягнення мети підприємства;
- г) директивний план досягнення мети.

6. За функціями прогнозування прогнози поділяються на:

- а) ретроспективний і нормативний;
- б) новаторський і традиційний;
- в) нормативний і дослідницький;
- г) дослідницький і новаторський.

7. Традиційне (екстраполяційне) прогнозування припускає, що:

- а) тенденції розвитку об'єкту в майбутньому будуть такими ж, як і у минулому;
- б) існує безліч варіантів майбутнього розвитку об'єкту і базується на розробці варіантів, які відрізняються за ступенем і характером впливу на параметри розвитку;
- в) в майбутньому не відбудеться подальшого розвитку об'єкту;
- г) розвиток об'єкту відбувається стрибкоподібно і циклічно.

8. Інструментом прогнозування при нормативному методі є:

- а) метод екстраполяції;
- б) метод Делфі;
- в) метод аналогії;
- г) метод сценаріїв.

9. Інструментом прогнозування при дослідницькому методі є:

- а) метод екстраполяції;
- б) метод Делфі;
- в) метод ПАТЕРН;
- г) метод прогнозного графа Глушкова.

10. Які методи прогнозування передбачають здійснення прогнозних розробок за допомогою логічних прийомів і методичних правил теоретичних досліджень:

- а) статистичні;
- б) евристичні;
- в) інтуїтивні;
- г) фактографічні;
- д) аналітичні.

11. Принцип наукової обґрунтованості прогнозування передбачає:

- а) виявлення і оцінку взаємозв'язків і тенденцій розвитку об'єкту;
- б) всесторонній облік вимог об'єктивних законів розвитку суспільства, використання світового досвіду;

- в) побудова прогнозу на підставі системи методів і моделей, які характеризують певну ієрархію і послідовність подій;
- г) обов'язкове врахування специфіки природи об'єкту прогнозування.

12. Взаємозв'язок між різними тенденціями з метою встановлення їх взаємного впливу і підвищення якості прогнозів досліджують:

- а) метод прогнозування тимчасових рядів;
- б) метод експертних оцінок;
- в) метод сценаріїв;
- г) причинно-наслідкові методи.

13. Який метод прогнозування припускає дослідження ізольованих один від одного показників, кожен з яких складається з двох елементів: прогнозу детермінованої компоненти і прогнозу випадкової компоненти:

- а) метод сценаріїв;
- б) метод лінійної імовірності;
- в) метод аналізу і прогнозування тимчасових рядів;
- г) причинно-наслідковий метод.

14. Який аналіз спрямований на зниження витрат и досягнення якнайкращих виробничо-комерційних витрат шляхом вибору найбільш ефективних способів управління:

- а) загальноекономічний аналіз;
- б) функціонально-вартісний аналіз;
- в) техніко-економічний аналіз;
- г) факторний аналіз.

15. Ретроспективний аналіз:

- а) використовується для економічно правильного відображення дійсного положення справ;
- б) передбачає оцінку альтернативних варіантів та знаходження оптимального варіанту рішення;
- в) використовується з метою попередження і зменшення нераціональних витрат;
- г) служить для визначення тенденцій розвитку аналізованого об'єкту.

Перелік питань для підсумкового контролю засвоєння знань

1. Що розуміють під прогнозуванням та плануванням?

2. Назвіть основні завдання та принципи прогнозування.
3. Визначте умови успішного прогнозування.
4. Назвіть основні показники прогнозування.
5. Наведіть класифікацію прогнозів. Дайте визначення основним видам.
6. Охарактеризуйте кількісні та якісні методи прогнозування.
7. Чим визначається вибір того або іншого методу прогнозування?
8. Охарактеризуйте основні методи прогнозування.
9. Перерахуйте методи одержання інформації для прогнозування.
10. Що розуміють під економічним аналізом? Які основні завдання економічного аналізу?
11. Наведіть та охарактеризуйте основні види економічного аналізу.
12. Назвіть та охарактеризуйте традиційні методи економічного аналізу.
13. Перерахуйте і охарактеризуйте математичні методи, що використовуються в економічному аналізі.
14. Які вимоги пред'являються до методів, що використовуються для обґрунтування рішень?
15. Як методи економічного аналізу впливають на ефективність рішень, що приймаються?
16. Охарактеризуйте можливості і область застосування техніко-економічного та функціонально-вартісного аналізу.

Тема 5. Обґрунтування господарських рішень та оцінка їх ефективності.

1. Параметри та умови забезпечення якості господарських рішень.
2. Оцінка якості прийнятих рішень.
3. Ефективність господарських рішень: поняття та види.
4. Принципи та критерії оцінки ефективності господарських рішень.
5. Методи оцінки ефективності господарських рішень.

Проблеми для обговорення

1. Методичні основи оцінювання ефективності господарських рішень.
2. Інформаційне забезпечення процесу розробки та оцінки ефективності господарських рішень.
3. Напрями підвищення якості та ефективності господарських рішень.
4. Вплив людського фактору на ефективність господарських рішень.
5. Вплив інформаційного фактору на ефективність господарських рішень.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Якість господарського рішення – це сукупність параметрів рішення, які:
 - а) забезпечують його реалізацію та ефективність;
 - б) характеризують ступінь досягнення мети реалізації рішення та отримання кінцевих результатів;
 - в) забезпечують успішне його виконання і отримання певного ефекту;
 - г) показують результативність ресурсів, яка отримана в результаті розробки, прийняття та реалізації відповідного рішення.
2. Ефективне рішення – це:
 - а) найкраще рішення відповідно до критерію оптимальності;
 - б) рішення, реалізація якого приводить до кінцевих результатів;
 - в) рішення, при якому різко зростає ефективність витрат на одиницю отриманого результату;
 - г) рішення, що приводить до необхідних і діючих результатів.
3. Оптимальне рішення – це:
 - а) рішення, реалізація якого приводить до максимальних результатів;
 - б) найкраще рішення відповідно до критерію оптимальності;
 - в) рішення, що приводить до необхідних і діючих результатів;

г) рішення, при якому витрати на одиницю отриманого результату є оптимальними.

4. Ефективність господарського рішення:

а) це відношення отриманого ефекту від реалізації рішення до витрат, що обумовили його одержання;

б) це відношення витрат до отриманого результату рішення;

в) різниця між витратами і результатами отриманими від реалізації рішення;

г) показує абсолютний результат, отриманий від прийняття і реалізації рішення.

5. Соціальна ефективність господарського рішення – це:

а) ринкова вартість рішення поділена на сумарні витрати на його розробку;

б) факт досягнення мети рішення при найменших витратах у результаті більш вдалих дій персоналу;

в) факт досягнення мети рішення в плані задоволення соціальних потреб за більш короткий час меншою кількістю працівників;

г) факт досягнення мети рішення в плані задоволення соціальних потреб більшої кількості працівників.

6. Тактична ефективність господарського рішення відображає:

а) факт досягнення організаційно-економічних цілей меншою кількістю задіяних працівників за найменшими фінансовими витратами;

б) ступінь досягнення цілей підприємства;

в) факт отримання результатів від реалізації рішення та їх відхилення від запланованих;

г) економічність способів перетворення ресурсів у результати.

7. До параметрів якості прийнятого рішення не відноситься:

а) показник кількісної неупорядкованості проблеми;

б) критерій порівняльності;

в) імовірність реалізації рішення;

г) ступінь адекватності теоретичної моделі фактичним даним.

8. Критерії оптимальності використовуються для прийняття:

а) задовільних рішень відповідно до концепції максимальної корисності;

б) оптимальних рішень відповідно до концепції обмеженої раціональності;

в) оптимальних рішень відповідно до концепції максимізації корисності;

г) оптимальних рішень відповідно до концепції обмеженої корисності.

9. Критерії придатності використовуються для прийняття:

а) задовільних рішень відповідно до концепції максимальної корисності;

б) задовільних рішень відповідно до концепції обмеженої корисності;

в) задовільних рішень відповідно до концепції обмеженої раціональності;

г) оптимальних рішень відповідно до концепції обмеженої корисності.

10. Який метод оцінки ефективності рішення дозволяє обчислити ефективність як відношення добутку отриманого прибутку і частки рішення в ефективності діяльності до загальних витрат:

а) метод визначення за цільовими результатами;

б) непрямий метод визначення ефективності;

в) метод визначення за кінцевими результатами;

г) метод визначення за найменшими витратами.

Перелік питань для підсумкового контролю засвоєння знань

1. У чому полягає якість господарського рішення? Назвіть параметри якості рішення, що приймається?

2. Перерахуйте основні умови забезпечення високої якості господарського рішення.

3. За якими факторами повинні приводитися альтернативні варіанти рішень у порівняльний вид?

4. Визначіть особливості оцінювання якості прийнятих рішень.

5. Опишіть методику оцінювання якості рішень, що приймаються.

6. У чому полягає ефективність господарських рішень? Вкажіть основні види ефективності господарських рішень.

7. Які фактори впливають на ефективність господарських рішень?
8. Що є перешкодою прийняття ефективного господарського рішення? Назвіть умови прийняття ефективного господарського рішення.
9. Вкажіть основні принципи оцінки ефективності господарських рішень.
10. Що розуміють під критерієм ефективності? Назвіть дві концепції критеріїв ефективності та розкрийте їх сутність.
11. Охарактеризуйте методи оцінки ефективності господарських рішень.

Тема 6. Реалізація рішень щодо господарської діяльності.

1. Загальна характеристика процесу реалізації рішень.
2. Контроль при реалізації господарських рішень.
3. Використання 3-D принтерів у будівництві.

Проблеми для обговорення

1. Проблеми процесу реалізації рішень на підприємстві.
2. Фактори та умови, що впливають на процес реалізації рішень господарської діяльності.
3. Відповідальність при реалізації господарських рішень.
4. Система забезпечення реалізації рішень та її формування на підприємстві.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Коли здійснюється попередній контроль:
 - а) на етапі реалізації рішення;
 - б) до початку заходів щодо розробки рішення;
 - в) на етапі підготовки рішення;
 - г) на етапі вибору рішення.
2. Контроль являє собою процес:
 - а) оцінки економічної ефективності прийнятого і реалізованого конкретного рішення;
 - б) визначення фактично отриманих результатів від реалізації конкретного рішення;

в) порівняння отриманих результатів із запланованими і проведення відповідних коригувальних заходів;

г) виявлення й оцінки факторів, що впливають на реалізацію прийнятого рішення і розробки відповідних заходів.

3. Коли здійснюється поточний контроль:

а) на етапі реалізації рішення;

б) до початку заходів щодо розробки рішення;

в) на етапі підготовки рішення;

г) на етапі вибору й обґрунтування рішення.

4. Контроль, що виконується після того, як прийняте рішення було реалізовано, і на підставі якого можна зробити висновок про ступінь досягнення мети, - це:

а) підсумковий контроль;

б) завершальний контроль;

в) заключний контроль;

г) контроль за результатами.

5. Який контроль являє собою постійне спостереження за процесом розробки та реалізації господарського рішення, строками його виконання та якістю:

а) аудит;

б) ревізія;

в) контроль за результатами;

г) адміністративний контроль.

Перелік питань для підсумкового контролю засвоєння знань

1. Визначіть алгоритм реалізації рішення.

2. У чому суть методики реалізації рішення?

3. Яких вимог слід дотримуватися для успішної реалізації рішень?

4. У чому специфіка реалізації індивідуальних та колективних рішень?

5. Наведіть визначення контролю при розробці і реалізації рішень.

6. У чому полягає основна причина необхідності контролю?

7. На базі чого здійснюється контроль за попередженням і контроль за результатами?

8. Наведіть типологію і види контролю рішень.

9. У чому полягає сутність контролінга? Назвіть його основні функції.

10. Вкажіть принципи створення ефективної системи контролю.

Тема 7. Обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності.

1. Невизначеність: поняття та причини виникнення.
2. Види невизначеності.
3. Рівні невизначеності.
4. Способи обліку невизначеності.
5. Методи та критерії прийняття обґрунтованих рішень в умовах невизначеності.
6. Теорія корисності в системі процесів прийняття рішень.

Проблеми для обговорення

1. Особливості функціонування підприємств в умовах невизначеності.
2. Вибір рішення з використанням критерію Ходжа – Лемана.
3. Оптимальність за Парето.
4. Аксіоми раціональної поведінки за Дж. Нейманом та О. Моргенштерном.
5. Напрями зниження невизначеності в господарській діяльності.
6. Властивості та графіки функції корисності.
7. Моделі прийняття рішень за умов господарської невизначеності.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Із нижче перерахованого виберіть основну причину, яка сприяє виникненню невизначеності під час прийняття господарського рішення:

- а) поганий настрій керівника під час розробки і прийняття рішення;
- б) несправність комп'ютерної техніки;
- в) неповнота і відсутність достовірної інформації;
- г) низька професійна підготовка осіб, які здійснюють виконання господарського рішення.

2. Коли у особи, що приймає рішення відсутня можливість оцінити імовірність майбутніх результатів, то рішення приймається в умовах:

- а) неясності;
- б) ризику;
- в) визначеності;
- г) невизначеності.

3. Визначеність – це стан, коли:

- а) особа, що приймає рішення має вичерпні знання стану середовища і конкретний результат для кожної альтернативи;
- б) відомі один або декілька результатів щодо кожної альтернативи і відомі ймовірності реалізації кожного результату;
- в) одна або декілька альтернативи мають низку можливих результатів, імовірність яких або невідома, або не має змісту;
- г) неясні цілі, які необхідно досягти, або проблеми, які потрібно вирішити; недоступна інформація про наслідки рішень.

4. Неоднозначність може бути:

- а) стохастичною, статистичною і лінгвістичною;
- б) стохастичною, семіотичною і статистичною;
- в) семіотичною, лінгвістичною і стохастичною;
- г) статистичною, семіотичною і лінгвістичною.

5. Неоднозначність інформації, яка залежить від недосконалості певних методів оцінки або її неточності, називається:

- а) лінгвістичною;
- б) прагматичною;
- в) семіотичною;
- г) стохастичною.

6. Невизначеність, яка не залежить від осіб, що приймають рішення, а їх джерело знаходиться поза системою, в якій приймається рішення, називається:

- а) повною;
- б) статистичною;
- в) об'єктивною;
- г) суб'єктивною.

7. Невизначеність, яка є наслідком професійних помилок, неузгодженості дій і її джерело знаходиться усередині системи, в якій приймається рішення, то це:

- а) об'єктивна невизначеність;

- б) повна невизначеність;
- в) часткова невизначеність;
- г) суб'єктивна невизначеність.

8. Статистична невизначеність:

а) залежить від осіб, які приймають рішення, і основною причиною її появи є відсутність статистичної інформації в достатній кількості;

б) виникає тоді, коли невизначені параметри можуть спостерігатися достатню кількість разів і можна визначити частоту їх появи;

в) є наслідком професійних помилок, неузгодженості дій працівників;

г) виникає тоді, коли особа, що приймає рішення, не має достатньо підстав для визначення того, яка з можливих гіпотез виявиться правильною.

9. Залежно від рівня поінформованості особи, що приймає рішення, невизначеності поділяють на:

- а) статистичну і математичну;
- б) поверхневу і глибинну;
- в) поверхневу і експертну;
- г) статистичну і експертну.

10. Що допомагає виробляти та приймати рішення в умовах невизначеності:

- а) добрий фізичний стан та ораторські здібності керівника;
- б) принциповість керівника;
- в) інтуїція керівника;
- г) практичний досвід та інтуїція керівника.

11. Ступінь достовірності інформації визначається як:

а) різниця між реальними відомостями і загальним обсягом інформації;

б) співвідношення достовірної інформації і недостовірної, виражене у відсотках;

в) відношення реальних відомостей до загального обсягу інформації;

г) відношення різниці між достовірною і недостовірною інформацією до загального обсягу інформації.

12. Виділяють наступні рівні невизначеності:

- а) нульовий, середній, високий і надвисокий;
- б) низький, середній, високий і надвисокий;
- в) низький, нормативний, високий і надвисокий;
- г) низький, середній і високий.

13. Ефективна альтернатива в умовах невизначеності – це альтернатива:

- а) яка є кращою за всіма критеріями;
- б) яка не поступається іншим за всіма показниками одразу;
- в) яка є кращою хоча би за одним параметром;
- г) з показниками не нижче від середніх за всіма критеріями.

14. Критерій песиміста, який орієнтується на кращий з гірших результатів, вважається фундаментальним критерієм, - це:

- а) критерій Гурвіца;
- б) критерій Вальда;
- в) критерій Севіджа;
- г) альфа-критерій.

15. Критерій Вальда припускає, що зі всіх можливих варіантів «матриці рішень» вибирається:

- а) альтернатива, яка зі всіх найсприятливіших ситуацій розвитку події має найбільше з мінімальних значень;
- б) альтернатива, яка зі всіх найсприятливіших ситуацій розвитку події має найбільше з максимальних значень;
- в) альтернатива, яка зі всіх найсприятливіших ситуацій розвитку події має найбільше з мінімальних значень;
- г) альтернатива, яка мінімізує розміри максимальних втрат по кожному з можливих рішень.

16. Критерій Севіджа припускає, що зі всіх можливих варіантів «матриці рішень» вибирається:

- а) альтернатива, яка максимізувала розміри мінімальних втрат по кожному з можливих рішень;
- б) альтернатива, яка мінімізує розміри максимальних втрат по кожному з можливих рішень;
- в) альтернатива, яка зі всіх найсприятливіших ситуацій розвитку події має найбільше з максимальних значень;
- г) альтернатива, яка зі всіх найсприятливіших ситуацій розвитку події має найбільше з максимальних значень.

17. При виборі рішень в умовах невизначеності суб'єкти підприємницької діяльності, які схильні до ризику або розглядають можливі ситуації як оптимісти, керуються:

- а) критерієм Гурвіца;
- б) критерієм «мінімакса»;
- в) критерієм «максімакса»;
- г) критерієм Севіджа.

18. Який критерій при виборі рішення в умовах невизначеності дозволяє керуватися деяким середнім результатом ефективності, що знаходиться в полі між значеннями по критеріях «максімакса» і «максіміна»:

- а) критерій Севіджа;
- б) критерій Гурвіца;
- в) критерій Вальда;
- г) критерій Байєса.

Перелік питань для підсумкового контролю засвоєння знань

1. Розкрийте економічний зміст та основні причини появи невизначеності.
2. Охарактеризуйте види невизначеності та наведіть приклади.
3. Назвіть рівні невизначеності. Від чого в значній мірі залежить рівень невизначеності?
4. Чим відрізняється статистична невизначеність від нестатистичної?
5. Охарактеризуйте способи обліку невизначеності.
6. У чому полягає зміст критеріїв Вальда та Гурвіца?
7. Сформулюйте правила «максімакса» й «мінімакса».
8. Розкрийте сутність корисності.

Тема 8. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень.

1. Загальна характеристика ризику як економічної категорії.
2. Основні властивості та функції ризику.
3. Загальні принципи класифікації ризиків.
4. Принципи прийняття господарських рішень в умовах ризику.
5. Критерії прийняття обґрунтованих рішень в умовах ризику.

Проблеми для обговорення

1. Особливості прояву ризику в сучасних умовах.
2. Особливості реалізації функції ризику в підприємницькій діяльності.
3. Вплив господарських ризиків на результати діяльності промислового підприємства.
4. Прийняття господарських рішень у конфліктних ситуаціях.
5. Використання теорії ігор при обґрунтуванні та прийнятті рішень в умовах ризику.
6. Прийняття рішень в умовах ризику за допомогою дерева рішень.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Вкажіть зайвий пункт. Ризик виникає тоді, коли має місце:
 - а) визначеність;
 - б) невизначеність;
 - в) відсутність вичерпної інформації щодо умов прийняття рішень;
 - г) конфліктність.
2. Ризик – це стан, коли:
 - а) відомі один або декілька результатів щодо кожної альтернативи і відомі ймовірності реалізації кожного результату;
 - б) особа, що приймає рішення має вичерпні знання стану середовища і конкретний результат для кожної альтернативи;
 - в) одна або декілька альтернативи мають низку можливих результатів, ймовірність яких або невідома, або не має змісту;
 - г) неясні цілі, які необхідно досягти, або проблеми, які потрібно вирішити; недоступна інформація про наслідки рішень.
3. Яка властивість ризику зумовлена необхідністю управління ним на підставі оцінки та вибору однієї з кількох найбільш можливих стратегій:
 - а) суперечливість;
 - б) альтернативність;
 - в) правомірність;
 - г) результативність.

4. Конфліктність ризику проявляється у:

- а) потенційній можливості відхилень від очікуваного результату подій;
- б) дотриманні певного механізму його прояву;
- в) певній суперечності між об'єктивно існуючими ризиковими ситуаціями та їх суб'єктивною оцінкою;
- г) недостатній забезпеченості процесу прийняття рішень інформацією та знаннями відносно проблемної ситуації.

5. Неповнота і невірогідність інформації про об'єкт, явищі є:

- а) об'єктом ризику;
- б) джерелом ризику;
- в) суб'єктом ризику;
- г) властивістю ризику.

6. Фактори або події, що є причинами невизначеності результатів рішення, які зумовлені певними змінами, що відбуваються в середовищі:

- а) джерело ризику;
- б) об'єкт ризику;
- в) суб'єкт ризику;
- г) критерій ризику.

7. Основними функціями ризику є:

- а) регулятивна і правова;
- б) регулятивна і інноваційна;
- в) конструктивна і захисна;
- г) захисна і регулятивна.

8. Статичні ризики припускають одержання:

- а) позитивного результату;
- б) нульового або негативного результату;
- в) негативного або позитивного результату;
- г) позитивного або нульового результату.

9. Ризики, які припускають одержання негативного або нульового результату, називаються:

- а) економічними;
- б) статистичними;
- в) динамічними;
- г) статичними.

10. За ступенем обґрунтованості ризики поділяють на:

- а) раціональні, нераціональні та частково обґрунтовані;

- б) раціональні, ефективні та авантюрні;
- в) авантюрні, раціональні та нерациональні;
- г) обґрунтовані й необґрунтовані.

11. Виробничий ризик – це ризик:

- а) виробничих ланок, пов'язаний з виробництвом продукції;
- б) пов'язаний з товарно-грошовими операціями;
- в) зумовлений впливом зовнішніх факторів на виробниче підприємство;
- г) пов'язаний із здійсненням купівлі-продажу товарів.

12. Ризики, вплив яких на результати діяльності підприємства можна зменшити або звести до мінімуму, відносяться до:

- а) динамічних ризиків;
- б) випадкових ризиків;
- в) внутрішніх ризиків;
- г) несистемних ризиків.

13. За термінами дії розрізняють наступні види ризику:

- а) короткострокові та довгострокові;
- б) поточні та перспективні;
- в) поточні, перспективні та ретроспективні;
- г) поточні, короткострокові та перспективні.

14. Ризик, що виникає через відсутність попередньої інформації і оцінюється тільки після його реалізації, – це:

- а) своєчасний ризик;
- б) випереджаючий ризик;
- в) запізнений ризик;
- г) динамічний ризик.

15. Суб'єктивний ризик:

- а) зумовлений невизначеністю цілей діяльності, неправильним розумінням процесів, що аналізуються;
- б) виникає через нестачу або неповноту інформації, відсутність можливості отримання повної інформації;
- в) передбачає велику імовірність несприятливої події, але можливі втрати не перевищують передбачених доходів;
- г) визначається факторами, які є випадковими та вимірюються у часі стрибкоподібно.

16. Коефіцієнт ризику визначається як відношення:

а) максимально можливого збитку до величини прибутку підприємства;

б) максимально можливого збитку до величини власного капіталу підприємства;

в) мінімально можливого збитку до величини максимально можливого збитку;

г) чистого прибутку до власного капіталу підприємства.

17. Коефіцієнт ризик-віддачі визначається як відношення:

а) чистого прибутку до вартості ризику;

б) максимально можливого збитку до величини ризику;

в) максимально можливого збитку до вартості власного капіталу підприємства;

г) вартості ризику до величини прибутку підприємства.

18. Який критерій використовують для прийняття оптимального рішення в умовах ризику:

а) критерій Севіджа;

б) критерій Бернуллі;

в) критерій Вальда;

г) критерій максімакса.

19. Відповідно до правила Байєса, яка альтернатива вважається оптимальною:

а) яка має найбільше значення математичного очікування;

б) яка має найменше значення математичного очікування;

в) яка має найбільше значення середньоквадратичного відхилення;

г) яка має максимальне значення альфа-критерію.

20. Критерій Лапласа:

а) передбачає оцінку функцію, яка перебуває між поглядами крайнього оптимізму та крайнього песимізму;

б) дає змогу відокремити кращий варіант тоді, коли жодна з умовне має істотної переваги;

в) оцінює розсіювання значень критерію (обраного параметра) щодо його середнього прогнозованого значення математичного сподівання;

г) використовують якщо відомі імовірності настання можливих станів середовища.

21. Критерій Гурвіца:

- а) передбачає оцінну функцію, яка перебуває між поглядами крайнього оптимізму та крайнього песимізму;
- б) дає змогу відокремити кращий варіант тоді, коли жодна з умов не має істотної переваги;
- в) оцінює розсіювання значень критерію (обраного параметра) щодо його середнього прогнозованого значення математичного сподівання;
- г) використовують якщо відомі імовірності настання можливих станів середовища.

Перелік питань для підсумкового контролю засвоєння знань

1. Розкрийте сутність ризику як економічної категорії.
2. Які характерні риси притаманні ризиковій ситуації?
3. Сформулюйте основні джерела ризику та умови його виникнення.
4. Назвіть та охарактеризуйте основні функції ризику.
5. У чому полягає суперечливість як риса ризику?
6. З чим пов'язана альтернативність ризику?
7. Яку роль відіграє невизначеність як риса ризику?
8. Що покладено в основу кожного виду класифікації? За якими ознаками класифікують ризик?
9. Дайте характеристику основним видам ризику.
10. Які принципи використовуються при прийнятті рішення в умовах ризику?
11. Які критерії використовують для вибору оптимального рішення в умовах ризику?

Тема 9. Аналіз та оцінка підприємницьких ризиків в будівельній галузі.

1. Аналіз ризиків у будівельній галузі: види та його складові.
2. Зони та рівні ризику.
3. Методи оцінки підприємницьких ризиків.

Проблеми для обговорення

1. Застосування інформаційних систем під час проведення кількісного аналізу ризиків.
2. Оцінювання ймовірних втрат у процесі здійснення господарської діяльності.
3. Системи вимірювання ринкових ризиків.
4. Причини виникнення зовнішніх ризиків та оцінка їх впливу на діяльність підприємства.
5. Фактори, що зумовлюють вибір методу оцінювання ризику.
6. Інтегральне оцінювання ризику.
7. Комплексний підхід до оцінювання ризику.
8. Інформаційне забезпечення та його роль в об'єктивізації оцінювання ризику.

Тестові завдання для перевірки знань

1. Аналіз ризику повинен базуватися на:
 - а) аналізі ризику, який мав місце у минулому;
 - б) аналізі даних поточного періоду;
 - в) аналізі ризику, який мав місце у минулому, і на аналізі даних поточного періоду;
 - г) оцінці незалежних експертів.
2. Метою проведення якісного аналізу є визначення:
 - а) факторів ризику;
 - б) зон ризику;
 - в) ідентифікація всіх можливих ризиків;
 - г) правильні відповіді а, б і в;
 - д) правильні відповіді а і б.
3. Кількісний аналіз – це:
 - а) числове визначення ступеня окремого ризику певного виду діяльності;
 - б) аналіз певного виду діяльності;
 - в) використання інтуїції і досвіду для визначення ступеня ризику;
 - г) визначення факторів і зон ризику.
4. Якісною характеристикою величини ризику є:
 - а) імовірність ризику;
 - б) область ризику;
 - в) рівень ризику;

г) ступінь ризику.

5. Оцінка ризику – це:

- а) кількісне визначення розмірів окремих ризиків і ризику в цілому;
- б) встановлення причин ризику і потенційних зон ризику;
- в) розкладання структури об'єкту на елементи, встановлення взаємозв'язків між ними з метою виявлення джерел, факторів і причин різних видів ризиків;
- г) сукупність процедур аналізу ризику, ідентифікації джерел його виникнення і визначення можливих масштабів наслідків прояву ризику.

6. Рівень ризику – це відношення:

- а) витрат на реалізацію ризик-рішень до величини прибутку (збитку);
- б) величини збитку (прибутку) до витрат на підготовку і реалізацію ризик-рішень;
- в) максимально можливого збитку до величини власного капіталу підприємства;
- г) чистому прибутку до величини власного капіталу.

7. Критерієм кількісного обліку ризику є:

- а) відносна величина, яка визначається як відношення очікуваних втрат до імовірності втрат;
- б) абсолютна величина, яка визначається множенням очікуваних втрат на імовірність втрат;
- в) імовірність одержання результату меншого, ніж значення, яке потрібне;
- г) абсолютна величина прибутку або збитку.

8. Областю ризику називають:

- а) зону найбільш можливого настання ризику;
- б) зону всіх втрат ринку;
- в) зону часткових втрат ринку;
- г) зону загальних втрат ринку, де втрати не перевищують деяке граничне значення.

9. В області максимального ризику:

- а) можливі втрати у розмірі власних засобів підприємства;

б) загальний рівень втрат не перевищує розміру чистого прибутку підприємства;

в) можливі втрати у розмірі величини загальних доходів підприємства, які менше величини власних засобів підприємства;

г) величина втрат не перевищує очікуваного прибутку.

10. Область нормального ризику характеризується:

а) втратами у розмірі власних засобів підприємства;

б) втратами, які не перевищують розміру чистого прибутку підприємства;

в) втратами у розмірі величини загальних доходів підприємства;

г) позитивним результатом господарської діяльності.

11. Абсолютну величину ризику можна виміряти за допомогою критеріїв:

а) коефіцієнта ризику і коефіцієнта ризик-віддачі;

б) середнього очікуваного значення і середньоквадратичного відхилення;

в) дисперсії і коефіцієнта варіації;

г) дисперсії і середньоквадратичного відхилення.

12. Який показник приймають як ступінь ризику:

а) математичне очікування випадкової величини;

б) коефіцієнт варіації;

в) коефіцієнт кореляції;

г) коефіцієнт дисконтування.

13. Стандартне (середньоквадратичне) відхилення – це:

а) зміна значень певного показника;

б) квадратний корінь із дисперсії;

в) кількість випадків втрат;

г) скоректована початкова доля імовірності втрат.

14. Якщо для розрахунку рівня ризику використовуються показники середньоквадратичного відхилення і коефіцієнта варіації, то з альтернативних варіантів перевагу слід віддати тому, у якого:

а) показники середньоквадратичного відхилення і коефіцієнта варіації менші;

б) показники середньоквадратичного відхилення і коефіцієнта варіації більші;

- в) середньоквадратичне відхилення дорівнює коефіцієнту варіації;
- г) середньоквадратичне відхилення більше коефіцієнта варіації.

15. Дисперсія – це:

- а) середньозважена величина з квадратів відхилень реальних значень від їх середнього значення;
- б) відхилення реальних значень результатів;
- в) відношення середньоквадратичного відхилення до середнього очікуваного;
- г) середньозважене значення величини події, пов'язаної з невизначеною ситуацією.

16. Коефіцієнт варіації є:

- а) середньозважена величина з квадратів відхилень реальних значень від їх середнього значення;
- б) відхилення реальних значень результатів;
- в) відношення середньоквадратичного відхилення до середнього очікуваного;
- г) середньозважене значення величини події, пов'язаної з невизначеною ситуацією.

17. Особливістю експертних методів оцінки є:

- а) обов'язкова наявність статистичних даних;
- б) відсутність чітких математичних доказів оптимальності рішень;
- в) наявність точної і об'єктивної інформації відносно ефективності використання ресурсів;
- г) обов'язкова наявність незалежних експертів.

18. Статистичний метод використовується за умови наявності:

- а) суб'єктивної інформації;
- б) конфіденційної інформації;
- в) статистичних даних;
- г) повної інформації.

19. Який метод оцінки ризику передбачає процедури встановлення зон ризику шляхом аналізу фінансової стійкості на основі даних фінансової звітності:

- а) метод перевірки стійкості;
- б) метод оцінки агрегованого ризику;
- в) метод аналізу доцільності витрат;

г) рейтинговий метод.

20. Графічне зображення послідовності рішень і станів середовища з вказівкою відповідної імовірності і виграшів для будь-яких комбінацій альтернатив і станів середовища – це:

- а) стратегічний план;
- б) дерево рішень;
- в) бізнес-проект;
- г) матриця рішень.

21. Система оцінних коефіцієнтів певних напрямів діяльності кількох об'єктів ризику або одного у динаміці з подальшим визначенням рангу кожного об'єкта відносно рівня ризику – це:

- а) рейтинговий метод;
- б) метод аналогій;
- в) статистичний метод;
- г) метод сценаріїв.

22. Основним завданням використання методу «дерева рішень» для оцінки ризику є:

а) комплексна оцінка ризику на основі багатократної імітації умов формування показників ефективності проекту і їх відхилення від розрахункового або середнього значення;

б) комплексна оцінка всіх основних початкових показників на ефективність реального інвестиційного проекту при різних сценаріях його реалізації – від якнайкращих до найгіршим;

в) комплексна оцінка рівня ризику на основі графічного уявлення можливих сценаріїв його реалізації, що послідовно розглядаються в часі, зі встановленням імовірності виникнення кожного з них;

г) оцінка впливу основних початкових параметрів на результативні показники ефективності реального інвестиційного проекту.

23. При використанні методу аналогів застосовують:

- а) бази даних про фактори ризику;
- б) опитування фахівців;
- в) математичний апарат щодо вияву залежності;
- г) експертну оцінку подібних ситуацій.

24. Перевагою аналітичного методу оцінки ризику є:

- а) простота математичних розрахунків;

б) об'єднання факторного аналізу параметрів, які впливають на ризик і виявлення можливих способів його зниження;

в) можливість добору ряду коефіцієнтів для оцінки ризику з огляду на конкретну мету аналізу;

г) незначні витрати часу на проведення відповідних досліджень.

25. Процес оптимізації структури активів і пасивів підприємства з метою збільшення прибутку називають:

а) диференціалом;

б) левериджем (важелем);

в) плечем фінансового важеля;

г) фінансуванням.

26. Виробничий (операційний) важіль показує:

а) співвідношення собівартості та обсягу випуску продукції;

б) прибуток підприємства на одиницю витрачених ресурсів на його отримання;

в) ступінь чутливості валового прибутку до змін обсягів виробництва;

г) приріст валового прибутку.

27. Ефект операційного важеля визначається як:

а) різниця між чистим доходом та прибутком від операційної діяльності підприємства;

б) відношення маржинального прибутку до операційного прибутку;

в) відношення чистого доходу до операційного прибутку;

г) відношення приросту операційного прибутку у відсотках до приросту чистого доходу у відсотках.

28. Фінансовий важіль – це потенційна можливість вплинути на:

а) прибуток (шляхом зміни обсягів і співвідношення власного і позикового капіталу) і структуру капіталу;

б) собівартість продукції шляхом зміни обсягів виробництва;

в) співвідношення власного і позикового капіталу;

г) прибуток підприємства шляхом зміни структури собівартості.

29. Зростання фінансового важеля свідчить про:
- а) необхідність збільшення власного капіталу;
 - б) зменшення ступеня фінансового ризику;
 - в) стабілізацію ризику;
 - г) зростання ступеня фінансового ризику.

30. Силу впливу операційного важеля визначають відношенням:

- а) постійних витрат до обсягу продажу (чистого доходу);
- б) змінних витрат до постійних;
- в) маржинального прибутку до операційного прибутку;
- г) операційного прибутку до маржинального прибутку.

31. Операційний ризик підприємства зменшується при:

- а) зменшенні межі безпеки (запасу фінансової міцності);
- б) збільшенні величини критичного чистого доходу та межі безпеки;
- в) зменшення величини критичного чистого доходу та збільшенні межі безпеки;
- г) збільшенні величини критичного чистого доходу та межі безпеки.

Перелік питань для підсумкового контролю засвоєння знань

1. Розкрийте сутність кількісного та якісного аналізу ризиків.
2. Які складові компоненти включає загальна схема процесу аналізу ризику?
3. Які чинники покладено в основу розмежування основних зон ризику? В чому полягають особливості кожної зони ризику?
4. Що розуміють під ступенем ризику?
5. Як пов'язані між собою ризик і прибуток підприємства?
6. Що відображає ризик-позиція підприємства?
7. У чому полягають особливості статистичного методу оцінки ризику?
8. Які існують показники кількісного вимірювання ризику?
9. За яких умов доцільно використовувати метод експертних оцінок?
10. Чим відрізняються методи групових і індивідуальних експертних оцінок?

11. За яких умов можна використовувати при оцінці ризику метод побудови дерева рішень? В чому полягає його сутність?
12. У чому полягають особливості рейтингового методу оцінки ризику?
13. У чому полягають основні переваги й недоліки універсальних методів кількісної оцінки ризиків?
14. Як можна оцінити фінансово-інвестиційний ризик підприємства?
15. Як оцінюють операційний ризик? Охарактеризуйте окремі складові операційного ризику підприємства.
16. Охарактеризуйте метод аналізу доцільності витрат. Які сфери його застосування.

Тема 10. Обґрунтування інвестиційних та фінансових рішень в умовах ризику.

1. Сутність інвестиційних та фінансових рішень.
2. Критерії обґрунтування рішень щодо реального інвестування. Методи обґрунтування величини дисконтної ставки.
3. Врахування ризику під час прийняття інвестиційних рішень.
4. Економічна сутність та класифікація фінансових ризиків.
5. Врахування фактору ризику у фінансових рішеннях.
6. Формування інвестиційного портфелю.

Проблеми для обговорення

1. Механізм управління інвестиційними ризиками підприємства.
2. Переваги та недоліки методів визначення ставки дисконтування.
3. Фактори ризику, що враховують під час оцінювання бета-коефіцієнта.
4. Використання теорії опціонів для оцінювання ризикових інвестицій.
5. Механізм управління фінансовими ризиками підприємства.
6. Особливості формування оптимального портфеля.
7. Управління портфелем фінансових інвестицій.
8. Методи зниження ризику портфеля цінних паперів.

Тестові завдання для перевірки знань

1. У чому полягає сутність дисконтування?

- а) отриманні знижки (дисконту) при кредитуванні інвестиційного проекту;
- б) визначенні економічної доцільності вкладення капіталу;
- в) приведенні різночасних доходів і витрат до одного моменту часу;
- г) визначенні величини дисконтної ставки.

2. Чистий приведений дохід – це:

- а) абсолютний результат інвестиційної діяльності;
- б) сума дисконтованих доходів і інвестицій;
- в) різниця між чистим прибутком і сумою інвестицій;
- г) немає правильної відповіді.

3. Внутрішня норма прибутковості – це розрахункова норма дисконтування, за якою:

- а) чистий приведений дохід менше суми інвестицій;
- б) чистий приведений дохід дорівнює сумі інвестицій;
- в) чистий приведений дохід дорівнює нулю;
- г) чистий приведений дохід більше нуля.

4. Якщо рентабельність інвестицій більше одиниці, то це означає, що:

- а) прибутковість інвестицій точно відповідає нормативу рентабельності;
- б) інвестиції нерентабельні;
- в) інвестиції рентабельні;
- г) прибутковість капіталовкладень дорівнює нулю.

5. Внутрішня норма прибутковості проекту – це:

- а) відношення прибутку від реалізації проекту до інвестиційних витрат;
- б) дисконтна ставка, за якою сума дисконтованої вартості грошових потоків перевищуватиме суму початкових інвестицій;

в) норма дисконту, за якою величина приведених ефектів дорівнює приведеним капіталовкладенням;

г) норма прибутку, за якою загальний дисконтований грошовий потік дорівнює нулю.

6. Чистий приведений дохід визначається як:

- а) сума інвестованих коштів і приведеного до майбутньої вартості грошового потоку;
- б) різниця між сумою дисконтованих грошових потоків і сумою інвестованих коштів, приведених до теперішньої вартості.
- в) сума загального доходу, отриманого від реалізації інвестиційного проекту;
- г) різниця між отриманим доходом і сумою інвестованих коштів.

7. Дисконтна ставка може визначатися:

- а) по методу імітаційного моделювання Монте-Карло;
- б) по методу «дерева рішень»;
- в) як індекс рентабельності;
- г) як середньозважена вартість капіталу.

8. У якому методі визначення дисконтної ставки дисконт поділяється на безризикову і ризикову складові:

- а) середньозваженої вартості капіталу;
- б) скоригованої поточній вартості;
- в) альтернативної вартості грошей;
- г) оцінки капітальних активів.

9. Під інвестиційним ризиком розуміють:

- а) можливість виникнення несприятливої події, яка послужить причиною втрати частини інвестиційних ресурсів;
- б) імовірність виникнення додаткових витрат в процесі реалізації проекту;
- в) зменшення витрат ресурсів порівняно з кошторисом;
- г) стан неоднозначності розвитку конкретних подій в майбутньому.

10. Визначити рівень ризикованості інвестиційного проекту можна за допомогою:

- а) коефіцієнта дисконтування;
- б) бета-коефіцієнта;
- в) коефіцієнта дисконтування і бета-коефіцієнта;
- г) розрахунку необхідної норми дисконтування і аналізу чутливості реагування проектів.

11. Основним завданням використання якого методу є комплексна оцінка проектного ризику на основі багатократної імітації

умов формування показників ефективності проекту і їх відхилень від розрахункового середнього значення:

- а) метод чутливості;
- б) метод імітаційного моделювання;
- в) метод аналізу сценаріїв;
- г) метод формалізованого опису невизначеності.

12. Основним завданням використання якого методу є оцінка впливу основних вихідних параметрів на результативні показники ефективності реального інвестиційного проекту:

- а) метод чутливості;
- б) метод імітаційного моделювання;
- в) метод аналізу сценаріїв;
- г) метод перевірки стійкості.

13. Основним завданням використання якого методу оцінки ризику є комплексна оцінка всіх основних вихідних показників на ефективність реального інвестиційного проекту при різних сценаріях його реалізації – від якнайкращих до найгірших:

- а) метод чутливості;
- б) метод імітаційного моделювання;
- в) метод аналізу сценаріїв;
- г) метод перевірки стійкості.

14. Не належить до фінансового ризику:

- а) кредитний ризик;
- б) комерційний ризик;
- в) валютний ризик;
- г) інвестиційний ризик.

15. Фінансові рішення – це:

- а) рішення щодо визначення обсягу та структури коштів, що інвестуються (власних і позикових);
- б) рішення щодо вкладення коштів в активи в певний момент часу з метою одержання прибутку в майбутньому;
- в) акти діяльності особи, яка приймає рішення, з обґрунтованого вкладення фінансових та реальних інвестицій;
- г) забезпечення поточного фінансування наявних коротко- і довгострокових активів.

16. Прибутковість акції – це:

- а) відношення прибутку до затрат, пов'язаних з придбанням акції;

- б) відношення дивідендів до ціни продажу акції;
- в) відношення ціни покупки до ціни продажу акції;
- г) дохід, визначений у відсотках до ціни придбання акції.

17. Ризик будь-якої конкретної акції оцінюють за допомогою:

- а) дисперсії;
- б) індексу дохідності;
- в) дисперсії та індексу дохідності;
- г) тісноти зв'язку та індексу дохідності.

18. Дохід, який одержує власник акції, - це:

- а) дохід від зміни вартості акцій;
- б) дохід від виплачених дивідендів;

в) дохід від зміни вартості акцій та суми виплачених дивідендів;

- г) загальна сума вартості акцій.

19. Фінансовий ризик портфеля пов'язаний із:

- а) загрозою життя;
- б) можливими втратами фінансових ресурсів;
- в) екологічними катастрофами;
- г) інфляційними процесами в економіці країни.

20. Який метод оцінки ризику грошових надходжень від фінансових інвестицій припускає ділення ризику на диверсифікований і недиверсифікований:

- а) метод еквівалента впевненості;
- б) метод оцінки капітальних активів;
- в) метод лінії надійності ринку;
- г) метод аналізу чутливості реагування.

21. Бета-коефіцієнт:

а) є мірою ринкового ризику акції, яка показує мінливість прибутковості акції щодо прибутковості на ринку;

б) завжди визначає середній ступінь ризику певного цінного паперу;

- в) є середньозваженим показником прибутковості;

г) є абсолютною величиною ризику інвестицій в даний проект.

22. Який метод дозволяє зробити вибір щодо прибуткового цінного паперу виходячи з необхідної точки доходу і коефіцієнта чутливості для відповідного фондового інструменту:

- а) метод еквівалента впевненості;

- б) метод оцінки капітальних активів;
- в) метод лінії надійності ринку;
- г) метод аналізу чутливості реагування.

Перелік питань для підсумкового контролю засвоєння знань

1. Що розуміють під інвестиційними рішеннями і що слугує основою їх прийняття?
2. Охарактеризуйте критерії обґрунтування інвестиційного проекту.
3. Що розуміють під фінансовими рішеннями? Які критерії використовують під час прийняття фінансових рішень?
4. Що відображає дисконтна ставка? Від яких факторів залежить дисконтна ставка?
5. Назвіть методи обґрунтування ставки дисконтування.
6. Що розуміють під інвестиційними ризиками? На яких принципах базується оцінка рівня інвестиційного ризику?
7. Яка основна ідея здійснення аналізу чутливості? За якими основними етапами здійснюється аналіз чутливості?
8. Сформулюйте основне завдання та етапи здійснення аналізу сценаріїв.
9. Охарактеризуйте метод імітаційного моделювання (метод Монте-Карло).
10. Сформулюйте основне завдання та етапи оцінки проектного ризику за методом «дерева рішень».
11. Назвіть переваги і недоліки основних методів оцінки рівня проектного ризику.
12. Назвіть та охарактеризуйте види фінансового ризику.
13. Назвіть методи оцінки фінансових ризиків.
14. Перерахуйте основні особливості ризику окремих фінансових інструментів.
15. За якими етапи здійснюється оцінка ризиків окремих фінансових інструментів інвестування?
16. Що розуміють під інвестиційним портфелем? Наведіть типи інвестиційних портфелів.
17. Назвіть головну мету та етапи формування портфелю фінансових інвестицій.

Тема 11. Основи ризик-менеджменту.

1. Поняття та функції ризик-менеджменту.
2. Організація процесу управління ризиками на підприємстві.
3. Напрями та методи регулювання та зниження ступеню ризику.
4. Основні положення та принципи ефективного управління ризиками.

Проблеми для обговорення

1. Стратегія і тактика управління ризиками.
2. Особливості формування системи управління ризиками на підприємстві.
3. Документація для управління ризиками.
4. Проблеми і перспективи впровадження ризик-менеджменту на вітчизняних підприємствах.
5. Вплив зовнішнього оточення підприємства на мінімізацію підприємницьких ризиків.
6. Порівняльний аналіз основних форм профілактики підприємницьких ризиків.
7. Економічні методи мінімізації ризику.
8. Диверсифікація як засіб мінімізації підприємницьких ризиків.
9. Світовий досвід регулювання ступеня підприємницьких ризиків.
10. Правове забезпечення розв'язання проблем ризикології.
11. Оцінка ефективності системи ризик-менеджмент.

Тестові завдання для перевірки знань

1. До функцій суб'єкта управління не відноситься:
 - а) страхування ризику;
 - б) організація;
 - в) прогнозування ризику;
 - г) регулювання ризику.
2. До функцій об'єкта управління не відноситься:
 - а) страхування ризику;
 - б) організація ризикових вкладень капіталу;
 - в) здійснення заходів щодо зниження ризику;
 - г) розробка на перспективу змін стану об'єкту.
3. Процес управління ризиком включає наступні етапи:

а) виявлення ризику, що передбачається, оцінка ризику, вибір засобів управління ризиком, їх реалізація і оцінка отриманих результатів;

б) вибір засобів управління ризиком, застосування засобів і оцінка ризику;

в) виявлення ризику, що передбачається, оцінка ризику та прийняття рішень щодо зменшення впливу ризику;

г) оцінка ризику, аналіз ризику та розробка заходів щодо зниження ступеня ризику.

4. Системою управління ризиком є:

а) методи і дії, що знижують ризик несприятливих результатів;

б) сукупність принципів та методів управління;

в) сукупність принципів, методів, форм і засобів управління;

г) сукупність форм і засобів управління.

5. Найбільш простим способом зниження ризику є:

а) страхування ризику;

б) передавання контролю за ризиком;

в) уникнення ризику;

г) фінансування ризику.

6. Під уникненням ризику розуміють:

а) страхування ризику;

б) ухилення від операцій, пов'язаних з ризиком;

в) різноманітність шляхів вкладення капіталу;

г) зменшення розміру непередбачених втрат.

7. Зниження ступеня ризику за допомогою розподілу (передавання) є:

а) зовнішнім засобом;

б) внутрішнім засобом;

в) внутрішнім і зовнішнім засобом;

г) засобом уникнення ризику.

8. Розпізнавання ризику виражається в усвідомленні:

а) ступеня ризику;

б) наявності можливих ризикових ситуацій;

в) негативних наслідків ризику;

г) результатів діяльності підприємства за певний період діяльності в умовах ризику.

9. Прийняття ризику – це:

- а) принципова згода на відшкодування збитків;
- б) вживання заходів, які дають змогу знизити ймовірність збитків;
- в) відмова від дій, спрямованих на скорочення збитків;
- г) заходи, вживані при збереженні ризику.

10. Який напрям регулювання ступеню ризику полягає в ухиленні від прийняття рішень, пов'язаних з надмірним ризиком:

- а) уникнення ризику;
- б) збереження ризику;
- в) зниження ризику;
- г) передавання ризику.

11. До якого напрямку регулювання ступеню ризику відноситься хеджування:

- а) уникнення ризику;
- б) збереження ризику;
- в) зниження ризику;
- г) передавання ризику.

12. Диверсифікація діяльності підприємства, лімітування обсягу ризикових операцій відноситься до напрямку регулювання ступеню ризику:

- а) уникнення ризику;
- б) збереження ризику;
- в) зниження ризику;
- г) передавання ризику.

13. Процес розподілу капіталу між різними об'єктами вкладення, які безпосередньо не пов'язані між собою, що дозволяє уникнути частини ризику, - це:

- а) хеджування;
- б) диференціація;
- в) диверсифікація;
- г) страхування.

14. Хеджування ризику – це:

- а) заходи, спрямовані на зменшення частоти настання ризику;
- б) заходи, спрямовані на страхування і передавання ризику;

в) заходи, спрямовані на зменшення масштабу можливих втрат;

г) дії, спрямовані на компенсацію збитків.

15. Лімітування – це спосіб зниження ступеня ризику шляхом:

а) розподілу капіталу між різними об'єктами вкладення;

б) страхування ціни товару від ризику;

в) встановлення граничних сум за окремими господарськими операціями;

г) передавання частини ризику третім особам.

Перелік питань для підсумкового контролю засвоєння знань

1. Розкрийте сутність ризик-менеджменту.
2. Які основні функції виконують керована та керуюча підсистеми ризик-менеджменту?
3. Що являє собою політика управління ризиками? Через які заходи вона реалізується?
4. Сформуйте та охарактеризуйте основні етапи управління ризиком.
5. Які принципи ризик-менеджменту доцільно реалізовувати при управлінні ризиками? Які з них є найбільш пріоритетними?
6. Які напрями та відповідні методи впливу на ступінь ризику використовуються в практиці ризик-менеджменту?
7. Назвіть основні правила вибору прийому управління ризиком.

4.РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб / О. М. Полінкевич, І. Г. Волинець. – Луцьк : Вежа Друк, 2018. – 336 с. Режим доступу: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15846/1/Polinkevych_Volynets_OGROR2018.pdf
2. Стешенко О. Д. Ризикологія: Навч. посібник. – Харків: УкрДУЗТ, 2019. – 180 с. Режим доступу: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/2224/1/%D0%9D%D0%9F.pdf>
3. Прийняття управлінських рішень : навчальний посібник / [Ю.Є. Петруня, Б. В. Літовченко, Т. О. Пасічник та ін.] ; за ред. Ю. Є. Петруні. – [4-те вид., переробл. і доп.]. – Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2020. – 276 с.
4. Рогач С.М., Герасимчук Н.А., Мірзоева Т.В., Томашевська О.А. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків. Київ. ЦП «Компринт», 2016. 406 с.
5. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків : навчальний посібник (вид. 2-ге) / Герасимчук Н.А., Мірзоева Т.В., Томашевська О.А. К.: ЦП Компрінт, 2019. 596 с.
6. Лук'янова В.В. Економічний ризик: Навчальний посібник / В.В. Лук'янова, Т.В. Головач. К.: Академ. видав, 2017. 464 с.
7. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків : навч. посіб. / Т. С. Клебанова, О. В. Мілов, С. В. Мілевський та ін. Х. : Вид. ХНЕУ, 2018. 262 с.

Додаткова

1. Обиденнова Т. С. Методи прийняття управлінських рішень в умовах розроблення, впровадження та функціонування системи менеджменту інформаційної безпеки / Т. С. Обиденнова, О. О. Гусаров, О. Ю. Антипцева // Проблеми системного підходу в економіці. - 2019. - Вип. 2(1). - С. 153-157. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_2%281%29_25
2. Овдіюк О. М. Управлінські рішення в технології менеджменту підприємств. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7120> (дата звернення: 27.05.2021).
3. Воронкова А. Е. Управлінські рішення у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства: організаційний аспект:

монографія / А. Е. Воронкова ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Х.: ВД "ИНЖЕК", 2018. 511 с.

4. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: [навч. посібник для самостійного вивчення дисципліни] / В.В. Вітлінський, П.І. Верченко. К.: КНЕУ, 2015. 292 с.
5. Крекотун С. А. Обґрунтування господарських рішень у малому бізнесі / С. А. Крекотун // Економіка розвитку. 2018. № 3 (63). С. 28-31.
6. Лук'янова В.В. Економічний ризик : [навч. посіб.] / В. В. Лук'янова, Т. В. Головач. Київ: Академвидав, 2017. 462 с.

Інформаційні ресурси

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
3. Регіони України: статистичний щорічник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/Arch_reg.htm
4. Сірік І. П. Методичні підходи до обґрунтування управлінських рішень [Електронний ресурс] / І. П. Сірік // Ефективна економіка. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=623>
6. Статистична звітність емітентів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.smida.gov.ua/db/emitent.
7. Экономика и управление на предприятиях : научно-образовательный портал. – Режим доступа : www.eup.ru.
7. Офіційний сайт Національного банку України - [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.bank.gov.ua